

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Β΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Η ετερότητα στη λογοτεχνία

Τίτλος:

«Είμαστε όλοι ίδιοι, είμαστε όλοι διαφορετικοί»

Συγγραφή: ΜΑΡΙΑ ΤΟΛΥΜΕΝΟΥ

Εφαρμογή: ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Είμαστε όλοι ίδιοι, είμαστε όλοι διαφορετικοί.

Εφαρμογή σεναρίου

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Δημιουργία σεναρίου

Μαρία Τολουμένου

Εφαρμογή σεναρίου

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Από 10-01-2013 έως 19-02-2013.

Διδακτική/θεματική ενότητα

Η ετερότητα στη λογοτεχνία

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

13 ώρες

Χώρος

Φυσικός χώρος: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Στο αρχικό σενάριο προβλεπόταν:

- «ο δάσκαλος θα πρέπει να έχει εξοικείωση με κάποιο συνεργατικό περιβάλλον Moodle/Wiki, του οποίου τη λειτουργία θα έχει παρουσιάσει στους μαθητές

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

από την αρχή της σχολικής χρονιάς. Ακόμα, θα πρέπει να τους έχει εξοικειώσει με κάποιο πρόγραμμα δημιουργίας κόμικ. Σημαντικό επίσης είναι να υπάρχει καλή συνεργασία με τον καθηγητή της Πληροφορικής για τη χρήση του εργαστηρίου και με τον Διευθυντή του σχολείου, γιατί μπορεί να δημιουργηθεί δικαιολογημένα αναστάτωση στην τάξη ή στο εργαστήριο κατά την εργασία των ομάδων.

- Η εξοικείωση των μαθητών με τη χρήση των προγραμμάτων του επεξεργαστή κειμένου, του λογισμικού δημιουργίας παρουσιάσεων και του διαδικτύου είναι απαραίτητη. Καλό είναι επίσης οι μαθητές να έχουν στο σπίτι τους σύνδεση στο διαδίκτυο (ή τουλάχιστον κάποιοι σε κάθε ομάδα), για να γίνονται οι συναντήσεις των μελών σε κάποιο σπίτι».

Κατά την εφαρμογή επέλεξα η συνεργασία των μαθητών να γίνει αποκλειστικά σε φυσικό χώρο (αίθουσα διδασκαλίας και εργαστήριο πληροφορικής), καθώς δεν είχαμε τον απαιτούμενο χρόνο για εξοικείωση των μαθητών με το Wiki. Επιπλέον, επειδή διαχειριζόμουν ήδη το Wiki δύο τμημάτων της Α΄ Γυμνασίου, η επισταμένη παρακολούθηση και συνεπής διαχείριση ενός τρίτου ήταν μάλλον αδύνατη.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Μαρία Τολυμένου, Είμαστε όλοι ίδιοι, είμαστε όλοι διαφορετικοί, Νεοελληνική Λογοτεχνία Β΄ Γυμνασίου, 2012.

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το συνταγμένο σενάριο ασχολείται με την ύπαρξη ομάδων που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη ρατσιστική αντιμετώπιση και συγκεκριμένα τις περιπτώσεις Ελλήνων μεταναστών σε ξένες χώρες, αλλοεθνών μεταναστών στην

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ελλάδα αλλά και περιπτώσεις ατόμων –εφήβων κυρίως– που είναι διαφορετικοί από το κοινωνικά αποδεκτό για αυτούς στερεότυπο. Πρόκειται για ομάδες ατόμων που αντιμετωπίζονται ως διαφορετικοί, ως «ξένοι». Με τις δραστηριότητες του σεναρίου γίνεται προσπάθεια οι μαθητές να αντιληφθούν αυτήν τη διαφορετική αντιμετώπιση και να την ερμηνεύσουν. Κατά την εφαρμογή, επέλεξα να ασχοληθούμε με τις δύο πρώτες κατηγορίες, καθώς με το συγκεκριμένο τμήμα είχαμε υλοποιήσει ήδη σενάριο για την ενότητα «πορτρέτα εφήβων» και έκρινα περιττό να επανέλθουμε στο θέμα.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τη δημιουργό Μαρία Τολυμένου:

Η θεματική ενότητα «Η ετερότητα στη λογοτεχνία» δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν λογοτεχνικούς ήρωες που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού ως διαφορετικοί σε σχέση με τα κοινωνικά στερεότυπα. Η διαφορετικότητα των ηρώων έγκειται στην καταγωγή τους και σε ορισμένες προσωπικές τους επιλογές και καταστάσεις. Στόχος είναι να αντιληφθούν ότι ο καθένας μπορεί να βρεθεί στη θέση του «ξένου», του απόβλητου, σε κάποιον τόπο ή σε κάποια συγκεκριμένη περίσταση.

Θεώρησα ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα την καταληκτική της επισήμανση ότι όλοι είμαστε εν δυνάμει «άλλοι», ξένοι, όσο και αν κάποτε αρνούμαστε να το παραδεχθούμε και υιοθέτησα τις βασικές παραμέτρους του σεναρίου της δημιουργού.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο αυτό επιδιώξαμε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να γνωρίσουν κάποιες από τις μορφές του «άλλου» και να συνειδητοποιήσουν την πιθανότητα ο καθένας μας να βρεθεί στη θέση του «άλλου», του διαφορετικού,
- να κατανοήσουν ότι ο χαρακτηρισμός κάποιου ως «διαφορετικού» εξαρτάται αφενός από τις τρέχουσες κοινωνικές αντιλήψεις και αφετέρου από την αποδοχή ή όχι των κοινωνικών στερεοτύπων από τον καθένα, είναι δηλαδή μια κοινωνική κατασκευή.

Γνώσεις για τη γλώσσα/λογοτεχνία

Με το σενάριο αυτό επιδιώξαμε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να γνωρίσουν τους διαφορετικούς λογοτεχνικούς τρόπους (τις αφηγηματικές τεχνικές, το είδος του αφηγητή, τα σχήματα λόγου, τις επινοήσεις των δημιουργών) που συναντούν στα κείμενα και να εντοπίσουν τις ιδιαίτερες λειτουργίες τους,
- να εξοικειωθούν με το τυπικό διαφορετικών κειμενικών ειδών (ημερολόγιο, συνέντευξη, ανάρτηση σχολίου σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης).

Γραμματισμοί

Επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:

- να κατανοούν τη συνομιλία μεταξύ των κειμένων, τη συμπληρωματική ή αντιθετική τους λειτουργία,
- να αξιοποιούν πληροφορίες και από άλλες πηγές –φωτογραφίες, βίντεο, μουσική– παράλληλα με το λογοτεχνικό κείμενο,
- να παράγουν διαφορετικά κειμενικά είδη –ημερολόγιο, συνέντευξη, ανάρτηση σχολίου σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης,

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- να γίνονται όλα τα μέλη της ομάδας συν-δημιουργοί των δραστηριοτήτων, ακόμη και στην περίπτωση της δημιουργικής γραφής.

Διδακτικές πρακτικές

Κατά την Α' φάση του σεναρίου οι μαθητές εργάστηκαν ατομικά, για να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν τις διαφορετικές μορφές που μπορεί να έχει η έννοια της ετερότητας. Στη Β' φάση οι περισσότερες δραστηριότητες ήταν ομαδικές αλλά δόθηκαν και ατομικές εργασίες, οι οποίες αποσκοπούσαν στην προσωπική εμπλοκή κάθε μαθητή και στην καταγραφή των σκέψεών του. Το ίδιο συνέβη και με την τελική δραστηριότητα δημιουργικής γραφής της Γ' φάσης, της οποίας η ολοκλήρωση απαιτούσε, παράλληλα, συνεργασία και συνεννόηση στο πλαίσιο της ομάδας.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Βασική ιδέα του σεναρίου είναι η ανάγκη γνωριμίας και συνύπαρξης με τον «ξένο», γιατί είναι μέρος της ζωής μας και κομμάτι του εαυτού μας. Έτσι, ακολουθήσαμε την προγραμματική δήλωση της δημιουργού ότι πρόθεση του σεναρίου είναι να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές για εκείνες τις περιπτώσεις «ξένου» που είναι αρκετά κοντά και στα δικά τους βιώματα. Πράγματι, ο ξενιτεμένος συγγενής ή γείτονας είναι ένα πρόσωπο που υπάρχει σχεδόν σε κάθε οικογένεια της Λακωνίας, όπως και όλης της Ελλάδας. Οι μαθητές μας, επίσης, συνυπάρχουν με αλλοεθνείς μετανάστες.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το σενάριο εντάσσεται στη θεματική ενότητα της Β' Γυμνασίου «Ετερότητα στη λογοτεχνία» ([Νέο Πιλοτικό Πρόγραμμα Σπουδών](#)).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στη συγκεκριμένη εφαρμογή, οι μαθητές χρησιμοποίησαν το συννεφόλεξο, λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων και πρόγραμμα δημιουργίας κόμικ για τη συγγραφή

πολυτροπικών κειμένων, ώστε να αποτυπώσουν τη στάση τους απέναντι στα εξεταζόμενα κείμενα με διάφορους τρόπους.

Το διαδικτυο αξιοποιήθηκε στην εφαρμογή μας κυρίως ως πηγή ψηφιακού υλικού. Οι μαθητές ανέτρεξαν σε αυτό και συνέλεξαν υλικό για τις εργασίες τους, εκτός από αυτό που ήδη πρότειναν τα φύλλα εργασίας, ενώ γνώριζαν ότι οι εργασίες τους επρόκειτο να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου τους.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Α' Γυμνασίου:

Ιωάννης Βηλαράς, [«Πουλάκι»](#)

ΚΝΑ Β' Γυμνασίου:

Δημοτικά τραγούδια της ξενιτιάς, [«Θέλω να πα στην ξενιτιά»](#)

Τάσος Καλούτσας, [«Με το λεωφορείο»](#)

Χατζής, Δημήτρης, [«Ο Κάσπαρ Χάουζερ στην έρημη χώρα»](#)

Υποστηρικτικό υλικό

Τραγούδια

[«Αλησμόνω και χαίρομαι»](#), παραδοσιακό πολυφωνικό τραγούδι της Ηπείρου.

[«Πουλάκι ξένο»](#), παραδοσιακό, από τον δίσκο *24 τραγούδια + (1)*, στίχοι: Ι. Βηλαράς, εκτέλεση: Χάρις Αλεξίου, 1977.

[«Μιλώ για τα παιδιά μου»](#), από τον δίσκο *Μετανάστες*, στίχοι: Γιώργος Σκούρτης, μουσική: Γιάννης Μαρκόπουλος, πρώτη εκτέλεση: Βίκυ Μοσχολιού, 1974.

[«Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί»](#), στίχοι, μουσική, πρώτη εκτέλεση: μαθητές από το 3^ο Γυμνάσιο Αλεξανδρούπολης

[«Στις φάμπρικες της Γερμανίας»](#), στίχοι: Κώστας Βίβρος, μουσική: Θόδωρος Δερβενιώτης, πρώτη εκτέλεση: Στέλιος Καζαντζίδης.

Βίντεο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

[Οι μικροί άλλοι \(trailer A\)](#) [Ντοκιμαντέρ του Νίκου Δροσάκη με θέμα τα παιδιά μετανάστες στην Ελλάδα (μέρος Α΄)].

[Οι μικροί άλλοι \(trailer B\)](#) [Ντοκιμαντέρ του Νίκου Δροσάκη με θέμα τα παιδιά μετανάστες στην Ελλάδα (μέρος Β΄)].

[Η καταστροφή της Σμύρνης και η Μεγάλη Έξοδος](#) [Από την εκπομπή της ΕΡΤ *Με αρετή και τόλμη*]

Ιστοσελίδες

Πύλη για την ελληνική γλώσσα: [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#)

<http://www.wordle.net/>

<http://issuu.com/home>

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α΄ Φάση (Πριν την ανάγνωση) (1 διδακτική ώρα)

Το σενάριο της Μαρίας Τολουμένου προέβλεπε για την πρώτη φάση δύο ώρες και ατομικές δραστηριότητες στο εργαστήριο πληροφορικής. Θεώρησα εξαρχής ότι δύο ώρες για αυτήν την φάση θα ήταν πολύς χρόνος για τους μαθητές του συγκεκριμένου τμήματος, καθώς είχαμε ήδη επεξεργαστεί την ενότητα «Πορτρέτα εφήβων» αλλά και δύο κείμενα με ήρωες στην εφηβική ηλικία, που βίωναν την κοινωνική απόρριψη, λόγω της καταγωγής ή της διαφορετικότητάς τους: το «Όπως τα βλέπει κανείς...» της Ελένης Σαραντίτη και το «Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς» της Μαρούλας Κλιάφα. Ο φόβος της επανάληψης θεμάτων που είχαν συζητηθεί, αλλά και η πεποίθηση ότι η ετοιμότητα του τμήματος ήταν εξασφαλισμένη με οδήγησαν στις εξής επιλογές:

1. να συμπληρώσουν οι μαθητές το [φύλλο εργασίας 1](#) σε μία διδακτική ώρα, στόχος που υλοποιήθηκε εύκολα,
2. να εξετάσουμε στο σενάριο αυτό κείμενα που αναφέρονται σε μόνο δύο από τους τρεις άξονες που προτείνει η Μ. Τολουμένου στο σενάριό της: α. στους Έλληνες μετανάστες στο εξωτερικό, θέμα που δεν το είχαμε θίξει στα μαθήματά μας μέχρι

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

εκείνη τη στιγμή και β. στα προβλήματα των αλλοεθνών στην Ελλάδα, δηλαδή στην άλλη όψη του νομίσματος.

3. Επέλεξα, τέλος, να μην ασχοληθούμε με τα παράλληλα κείμενα που πρότεινε στο αρχικό σενάριο η συνάδελφος, καθώς θα ήταν δύσκολο να τα προμηθευτούν οι μαθητές μου.

Εργαστήκαμε στην αίθουσα διδασκαλίας του συγκεκριμένου τμήματος, που είναι εφοδιασμένη με διαδραστικό πίνακα. Έκρινα ότι οι δραστηριότητες της φάσης αυτής του σεναρίου δεν θα μπορούσαν να υλοποιηθούν στο εργαστήριο του σχολείου μας, επειδή δεν είναι αρκετά ευρύχωρο και οι θέσεις εργασίας του δεν επαρκούν για να γράψουν κάποιο κείμενο οι είκοσι έξι μαθητές του τμήματος μας. Άλλωστε, ο διαδραστικός πίνακας προσφερόταν και για την εργασία με το *Λεξικό Τριανταφυλλίδη*, που αποτελεί την αφόρμηση του σεναρίου, και για την προβολή των εννέα εικόνων του [φύλλου εργασίας 1](#), των οποίων τις λεζάντες κάθε μαθητής προβλεπόταν να συμπληρώσει ξεχωριστά.

Καταρχάς, αφού ανακοίνωσα στους μαθητές τον τίτλο του σεναρίου, τους μοίρασα το [φύλλο εργασίας 1](#) και υλοποιήσαμε τις δύο πρώτες δραστηριότητες: τους ζητήθηκε να προτείνουν (με καταγιισμό ιδεών) τις σημασίες των λέξεων «ξένος» και «διαφορετικός» και στη συνέχεια επιβεβαιώσαμε τα παραπάνω ανατρέχοντας στο *Λεξικό Τριανταφυλλίδη* στην [«Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα»](#). Η όλη διαδικασία απαιτήσε λίγο παραπάνω από πέντε λεπτά.

Στη συνέχεια, ζήτησα από τους μαθητές να συμπληρώσουν ατομικά μέσα στην τάξη τις λεζάντες και τα σχόλια κάτω από τις φωτογραφίες του [Φύλλου εργασίας 1](#). Έδωσα λίγες διευκρινίσεις (όποτε ζητήθηκαν), ενώ τους παρακίνησα να δώσουν τίτλους όσο το δυνατόν συντομότερους, αλλά εκφραστικούς και ελκυστικούς, ενώ να είναι αναλυτικότεροι, αν θέλουν, στα σχόλιά τους. Οι μαθητές εργάστηκαν με ιδιαίτερο ζήλο και σχολίασαν θετικά τη δραστηριότητα.

Δέκα περίπου λεπτά πριν χτυπήσει το κουδούνι, οι μαθητές ανακοίνωσαν τις λεζάντες που έδωσαν για τις εικόνες. Η ολομέλεια διατύπωσε τα πρώτα αξιολογικά

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σχόλια για τους τίτλους που διαβάστηκαν. Συμφωνήσαμε ότι ήταν πράγματι ευφάνταστοι και λειτουργικοί¹.

Ως εργασία για το σπίτι ζητήθηκε να μελετήσει κάθε παιδί στο σπίτι τα κείμενα: «Πουλάκι», «Θέλω να πα στην ξενιτιά» και «Ο Κάσπαρ Χάουζερ στην έρημη χώρα», με τα οποία επρόκειτο να ασχοληθούμε στο επόμενο μάθημα.

Β' φάση (Κατά την ανάγνωση) (5 διδακτικά δίωρα)

2^η και 3^η ώρα

Το ωρολόγιο πρόγραμμα της τάξης μάς επέτρεψε να υλοποιηθεί το σενάριο σε συνεχόμενα δίωρα.

Καθώς έκρινα ότι η μία ομάδα στο σενάριο της Μ. Τολυμένου (η Β') είχε μια ελκυστική δραστηριότητα, την κατασκευή κόμικ, την οποία θα στερούνταν η άλλη ομάδα (η Α') στην περίπτωση της παράλληλης εξέτασης διαφορετικών θεμάτων και κειμένων από τις δύο ομάδες, όπως προβλεπόταν στο αρχικό σενάριο², προτίμησα στη δεύτερη φάση να εργαστούν όλες οι ομάδες πάνω στα ίδια κείμενα με κοινά φύλλα εργασίας (βασισμένα σε αυτά που πρότεινε η συνάδελφος), χωρίζοντας, ωστόσο, τη φάση αυτή σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος της δεύτερης φάσης όλες οι ομάδες θα εξέταζαν την πρώτη ομάδα κειμένων, αυτήν που αφορούσε στους Έλληνες μετανάστες στην ξενιτιά, και στο δεύτερο μέρος αυτής της φάσης θα εξεταζόταν το δεύτερο σκέλος του θέματος, η αντιμετώπιση των ξένων μεταναστών στη χώρα μας, μέσω του κειμένου του Καλούτσα.

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες των τριών ατόμων, επιλέγοντας μόνοι τους τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους, όπως προβλεπόταν και στο αρχικό σενάριο. Ο αριθμός των μελών κάθε ομάδας υπαγορεύτηκε από το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτής της φάσης, που επρόκειτο να υλοποιηθούν στο εργαστήριο πληροφορικής (οκτώ μόλις θέσεων εργασίας), απαιτούσαν τριμελείς ομάδες.

¹ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων τον υποφάκελο tek_1.

² Στο φύλλο εργασίας 2 του αρχικού σεναρίου προτεινόταν απλώς η κατασκευή συννεφολέξου για την ομάδα Α'.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Εργαστήκαμε στην αίθουσα διδασκαλίας. Διανεμήθηκε σε όλες τις ομάδες το [φύλλο εργασίας 2](#). Υπενθυμίζουμε ότι οι μαθητές είχαν διαβάσει στο σπίτι τους και τα τρία κείμενα, που σχετίζονται με το φύλλο αυτό. Στη συνέχεια, ακούσαμε τα τραγούδια «[Πουλάκι ξένο](#)» και «[Μιλώ για τα παιδιά μου](#)»³. Οι μαθητές εξέφρασαν τις εντυπώσεις τους για τα τραγούδια (τους συγκίνησε ιδιαίτερα το δεύτερο τραγούδι) και μέχρι το τέλος της πρώτης ώρας υλοποίησαν μέσα στις ομάδες τους την πρώτη δραστηριότητα του [φύλλου εργασίας 2](#).

Στην αρχή της επόμενης ώρας, ζητήσαμε από τον εκπρόσωπο κάθε ομάδας να διαβάσει τη συνέντευξη που πήρε ο υποθετικός δημοσιογράφος από τον ξενιτεμένο του «[Θέλω να πα στην ξενιτιά](#)». Οι περισσότερες ομάδες αντιμετώπισαν το δημοτικό τραγούδι μέσα στα ιστορικά του συμφραζόμενα, δεν έλειψαν, ωστόσο, κάποιοι αναχρονισμοί. Πάντως, ο στόχος της ενσυναίσθησης, που είχε τεθεί ήδη από το αρχικό σενάριο, νομίζω ότι εκπληρώθηκε. Κατά την αξιολόγηση που ακολούθησε, οι μαθητές έκριναν ως πιο επιτυχημένα τα κείμενα των συμμαθητών τους που αφενός έλαβαν υπόψη το πλαίσιο και τα δεδομένα του «[Θέλω να πα στην ξενιτιά](#)» (τις ανησυχίες που εκφράζει ο ξενιτεμένος που παραμένει μέχρι το τέλος της ζωής του στην ξενιτιά) και αφετέρου ενσωμάτωσαν συναισθήματα και στοιχεία και από τα άλλα δύο κείμενα⁴.

Προκειμένου να περάσουμε στην επόμενη δραστηριότητα, τη συνομιλία του Κώστα από το κείμενο του Χατζή με το «Πουλάκι» του Βηλαρά, έγινε λόγος για την κοινωνική προέλευση του ήρωα. Οι μαθητές που είχαν διαβάσει στο σπίτι τους το κείμενο δεν είχαν καταλάβει ορισμένα σημεία του. Το υπόλοιπο της ώρας αφιερώθηκε, λοιπόν, σε απορίες που αφορούσαν στις αλλοτριωτικές συνθήκες που βιώνει ο Κώστας και τον οδηγούν σε αποξένωση από τον εαυτό του και το περιβάλλον του. Στο σημείο αυτό προκρίθηκε αναγκαστικά η μετωπική διδασκαλία και ο καθοδηγούμενος διάλογος. Για να διαπιστώσουμε αν οι μαθητές αντιλήφθηκαν

³ Αποφύγαμε το τραγούδι «[Αλησμόνω και χαίρομαι](#)» για εξοικονόμηση χρόνου, αλλά και γιατί ηχητικά είναι μακριά από τις προσλαμβάνουσες των μαθητών μου.

⁴ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων τον υποφάκελο tek_2a.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

όσα συζητήθηκαν στο σημείο αυτό, αναθέσαμε ως γραπτή ατομική εργασία την ερώτηση 1 του βιβλίου και στη συνέχεια, δώσαμε ραντεβού για το επόμενο μάθημα, για να πραγματοποιήσουμε τις υπόλοιπες δραστηριότητες του φύλλου αυτού.

4^η και 5^η ώρα

Το μάθημα ξεκίνησε με ανάγνωση της ατομικής εργασίας για όσα συζητήθηκαν στο προηγούμενο μάθημα. Οι μαθητές, έχοντας πλέον κατανοήσει ότι ο Κώστας είναι αποξενωμένος από την πατρίδα, το επάγγελμα, τον κοινωνικό του περίγυρο αλλά και από τον ίδιο του τον εαυτό, κλήθηκαν να συμπληρώσουν τον πίνακα του [φύλλου εργασίας 2](#), με τη συνομιλία του Κώστα με το «Πουλάκι» του Βηλαρά. Μου ζητήθηκαν διευκρινίσεις για το ζητούμενο και το περιεχόμενο της δραστηριότητας αυτής, τους εξήγησα τον όρο «συνομιλία» μεταξύ των κειμένων και στη συνέχεια, οι τριμελείς ομάδες αφιέρωσαν πέντε περίπου λεπτά στη συμπλήρωση του πίνακα⁵.

Αφού ανακοινώθηκαν κάποιες από τις απαντήσεις τους, περάσαμε στην κατασκευή του συννεφόμεξου. Με δεδομένο ότι εργαζόμασταν στην αίθουσα διδασκαλίας και ότι οι μαθητές δε γνώριζαν το εργαλείο αυτό ([Wordle](#)), επέλεξα να τους δείξω πώς εργαζόμαστε: αντέγραφα από το Ψηφιακό Βιβλίο το ποίημα «Πουλάκι» και πρόβαλα στον διαδραστικό πίνακα το συννεφόμεξο-αποτέλεσμα. Τους ζήτησα να εικάσουν πού οφείλονταν οι διαφορές στο μέγεθος της γραμματοσειράς (μεγαλύτερη γραμματοσειρά για τις περισσότερο συχνές λέξεις, που μειώνεται σταδιακά όσο σπανιότερα συναντάται μια λέξη μέσα στο κείμενο).

Συζητώντας με τους μαθητές, συμφωνήσαμε ότι το εργαλείο αυτό μας βοηθά να ανακαλύψουμε ευκολότερα τις επαναλήψεις και τα θέματα-μοτίβα ενός κειμένου. Κατόπιν, ζητήθηκε από τις ομάδες να μελετήσουν προσεκτικότερα το συννεφόμεξο για το «[Πουλάκι](#)» του Βηλαρά, που προβαλλόταν στον διαδραστικό πίνακα, και να συζητήσουν ποιες λέξεις θα επέλεγε να κρατήσει η καθεμιά ως τις χαρακτηριστικότερες του κειμένου, αιτιολογώντας τις επιλογές τους. Οι ομάδες

---

⁵ Βλ. ό.π. τον υποφάκελο tek_2b.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

εργάστηκαν με όρεξη και κατά το πρώτο δεκάλεπτο της δεύτερης ώρας του διδακτικού αυτού δώρου ανακοίνωσαν εκ περιτροπής τις επιλογές τους, εξηγώντας γιατί θεωρούσαν, για παράδειγμα, σημαντικό το «πού» (είπαν ότι δείχνει τη γεμάτη απόγνωση απορία του ξενιτεμένου πού θα βρει «φωλιά» για να περάσει τη νύχτα του), τα «δίχως» και «χωρίς» που συνοδεύουν ουσιαστικά, τα οποία δηλώνουν ό,τι στερείται ο ξενιτεμένος, τη λέξη «νύχτα» αλλά και το ομόρριζο «ξενυχτήσω» που φανερώνουν την επίταση της μοναξιάς κατά τη διάρκεια της νύχτας⁶. Προβληματιστήκαμε, έτσι, και για τα όρια και τις δυνατότητες του εργαλείου. Οι μαθητές διαπίστωσαν ότι το εργαλείο δεν αναγνωρίζει ομόρριζες ή συνώνυμες λέξεις, ενώ θεωρεί διαφορετική κάθε λέξη που, λόγω στίξης, εμφανίζεται μέσα στο ίδιο κείμενο και με κεφαλαίο και με πεζό το αρχικό της γράμμα (όπως συμβαίνει στην περίπτωση μας με το «κι»). Συμφωνήσαμε, λοιπόν, ότι το μέσο έχει πεπερασμένες δυνατότητες, τις οποίες μπορούμε να πολλαπλασιάσουμε οι ίδιοι χάρη στην κριτική μας επενέργεια.

Στη συνέχεια, λαμβάνοντας ως αφορμή ο,τι συζητήθηκε στο προηγούμενο μέρος του μαθήματος αναφορικά με τις επαναλήψεις και τις άλλες εκφραστικές επιλογές του Βηλαρά, ζήτησα από τις ομάδες, με οδηγό τη σχετική δραστηριότητα του [φύλλου εργασίας 2](#), να ξεκινήσουν στην τάξη, κρατώντας χειρόγραφες σημειώσεις, τη δημιουργία παρουσίασης PowerPoint⁷ για τους εκφραστικούς τρόπους, τις αφηγηματικές τεχνικές, το ύφος και τα σχήματα λόγου που χρησιμοποιούνται στα τρία κείμενα. Πρότεινα, λοιπόν, να υπάρξει καταμερισμός των εργασιών στο πλαίσιο των ομάδων. Κάθε μέλος θα αναλάμβανε να κρατήσει σημειώσεις για κάποιο από τα θέματα αυτών των παρουσιάσεων και στη συνέχεια, θα τις έθετε υπόψη όλης της ομάδας.

⁶ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων τον υποφάκελο tek_2c.

⁷ Σημειώνω ότι η Μαρία Τολυμένου στο σενάριό της πρότεινε να υπάρχει συνεργατική επεξεργασία των παρουσιάσεων σε ιστοχώρο Wiki που θα δημιουργούσαμε για το μάθημα. Επέλεξα να μην ακολουθήσω αυτήν την παράμετρο του σεναρίου της, καθώς δεν είχαμε τον απαιτούμενο χρόνο για εξοικείωση των μαθητών με το Wiki, αλλά και γιατί διαχειριζόμουν ήδη το Wiki δύο τμημάτων της Α' γυμνασίου και η επισταμένη παρακολούθηση και συνεπής διαχείριση τρίτου ήταν μάλλον αδύνατη.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Καθώς πλησίαζε η ώρα να χτυπήσει το κουδούνι, ζήτησα για το επόμενο μάθημα να προσκομίσει κάθε μαθητής τις σημειώσεις του σχετικά με τα παραπάνω θέματα, τις οποίες και θα έθετε στη διάθεση του γραμματέα της ομάδας του. Στόχος μου ήταν να κινητοποιηθούν, όσο το δυνατόν περισσότερο, οι μαθητές και να συμβάλει ο καθένας στη δημιουργία της παρουσίασης.

6^η και 7^η ώρα

Ξεκινήσαμε στο εργαστήριο πληροφορικής την ψηφιακή συνδημιουργία των παρουσιάσεων, για τις οποίες είχαν κρατήσει χειρόγραφες σημειώσεις οι ομάδες.

Κατά τη δεύτερη ώρα, μεταβήκαμε στην αίθουσα διδασκαλίας, ώστε να παρουσιάσουν οι μαθητές το υλικό τους. Οι ευσύνοπτες αυτές εργασίες μάς έδωσαν την ευκαιρία να επισημάνουμε στοιχεία της τεχνικής των κειμένων στα οποία δεν είχαμε εστιάσει στο προηγούμενο μάθημα (αφηγητές, αλληγορία, μεταφορές, ρητορικές ερωτήσεις, γλωσσικές επιλογές αφηγητή κλπ.). Οι μαθητές που εργάστηκαν είχαν κατανοήσει και καταγράψει τα φαινόμενα (κάποτε, δυστυχώς, με τη βοήθεια βοηθημάτων του εμπορίου), ήταν όμως σε θέση να τα παρουσιάσουν στους συμμαθητές τους και να εξηγήσουν τις απόψεις τους⁸.

Οι μαθητές ενημερώθηκαν ότι θα έπρεπε για το επόμενο μάθημα να έχουν προετοιμάσει το διήγημα του Τάσου Καλούτσα «[Με το λεωφορείο](#)», ώστε να δημιουργήσουν μαζί με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους κόμικς.

8^η και 9^η ώρα

Το μάθημα πραγματοποιήθηκε στο εργαστήριο. Οι μαθητές του τμήματος είχαν κάποια εξοικείωση με το [Toondoo](#), πρόγραμμα δημιουργίας κόμικ, καθώς είχαν διδαχθεί την αξιοποίησή του στο μάθημα της Πληροφορικής. Ως εκ τούτου, επέλεξα αυτό το εργαλείο και όχι το [Comic Strip Creator](#), που είχε προτείνει στο σενάριό της η Μ. Τολουμένου. Οι τριμελείς/τετραμελείς ομάδες ξεκίνησαν την εργασία τους στις οκτώ μονάδες του εργαστηρίου, με οδηγό το [Φύλλο εργασίας 3](#). Μετά από σύντομο

⁸ Βλ. ό.π. τον υποφάκελο tek_3d.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σχολιασμό χαρακτηριστικών αποσπασμάτων του κειμένου «[Με το λεωφορείο](#)» και επίλυση κάποιων αποριών, οι μαθητές άρχισαν να επεξεργάζονται τα κόμικ τους. Η διαδικασία επιλογής του φόντου αλλά και των χαρακτήρων αποδείχθηκε ιδιαίτερος χρονοβόρα. Περισσότερο από μία ώρα αναλώθηκε στην κατασκευή των βασικών χαρακτήρων και του φόντου. Οι μαθητές βρήκαν, βέβαια, ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική τη δραστηριότητα.

Ακολούθησε μια ιδιαίτερα εποικοδομητική συζήτηση πάνω στις επιλογές τους: για παράδειγμα, μια ομάδα, τα μέλη της οποίας δεν είχαν διαβάσει προσεκτικά το κείμενο, παράστησε τον μετανάστη ως μαύρο. Ξεκίνησε, έτσι, μια συζήτηση για τα στερεότυπα του τύπου: μετανάστης= λαθρομετανάστης= μαύρος με παραβατική συμπεριφορά, που αναπαρήγαγαν στο σενάριό τους τα συγκεκριμένα παιδιά. Συμφωνήσαμε, επιπλέον, ότι οφείλουμε να μην αγνοούμε τα δεδομένα ενός κειμένου για την εξωτερική εμφάνιση, τις αξίες και την ιδιοσυγκρασία των ηρώων. Θυμηθήκαμε ότι το κείμενο αναφέρεται σε παλινοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση, τους οποίους αντιμετωπίζει με ιδιαίτερη ανθρωπιά και κατανόηση ο ήρωας, ο κ. Μ.

Επίσης, σχολιάσαμε τους περιορισμούς που έβαλε στην προσπάθειά μας το συγκεκριμένο εργαλείο: κανένα φόντο δε θύμιζε ελληνική μεγαλούπολη (έτσι, κάποιες ομάδες ανέτρεξαν σε φωτογραφίες από το διαδίκτυο), ενώ οι μαθητές μού δήλωσαν την αδυναμία τους να αποθηκεύσουν τα κόμικς με τους διαλόγους γραμμένους στα ελληνικά (άρα, έπρεπε να χρησιμοποιήσουμε greeklish).

Συμφωνήσαμε οι ομάδες να συνεχίσουν την εργασία αυτή συνεργαζόμενες σε φυσικό χώρο (στο σπίτι κάποιου μέλους) σε ώρες εκτός μαθημάτων.

10^η και 11^η ώρα

Καταρχάς, ζητήθηκε από τις ομάδες να παρουσιάσουν στον διαδραστικό πίνακα τα κόμικς τους. Τα περισσότερα από αυτά ήταν ενδιαφέροντα, καθώς ενσωμάτωναν κομμάτια του διηγήματος και ανταποκρίνονταν στην ιδιοσυγκρασία του κ. Μ., όπως αυτή σκιαγραφείται στο διήγημα του Καλούτσα. Ακολούθησε εκτενής συζήτηση για

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

την επιλογή του φόντου και των πρωταγωνιστών (εξωτερική εμφάνιση, ενδυματολογικές προτιμήσεις), για τις αξίες και τον τρόπο σκέψης τους, για την αληθοφάνεια των διαλόγων. Η πρώτη ώρα και το πρώτο μισό της δεύτερης κύλησαν εποικοδομητικά και τα παιδιά συμφώνησαν ότι κάτι που στην αρχή φαινόταν απλώς ως μια διασκεδαστική διαδικασία χωρίς μεγάλη σύνδεση με το «μάθημα» αξιοποιήθηκε για μια συζήτηση σε βάθος σχετικά με τους χαρακτήρες, τους αφηγηματικούς τρόπους και τις αξίες του κειμένου μας⁹.

Στη συνέχεια, περάσαμε στην επεξεργασία του [Φύλλου εργασίας 4](#): ακούσαμε το τραγούδι που συνέθεσαν μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου του 3^{ου} Γυμνασίου Αλεξανδρούπολης [«Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί»](#) και προβλήθηκαν τα δύο σύντομα βίντεο με τίτλο [«Οι μικροί άλλοι Α»](#) και [«Οι μικροί άλλοι Β»](#). Κατά τη διάρκεια της προβολής της ταινίας, η συγκίνηση ήταν εμφανής στα μάτια των παιδιών. Θα μπορούσαμε να ανοίξουμε συζήτηση για τον βαθμό στον οποίο επηρεάστηκαν συναισθηματικά από τη μουσική υπόκρουση, την ηλικία των παιδιών που μιλούν ή τραγουδούν αλλά δεν επεκταθήκαμε, λόγω ελλείψης χρόνου. Μέχρι το τέλος της διδακτικής ώρας, τους ζητήθηκαν οι δύο ατομικές εργασίες αυτού του φύλλου εργασίας: να γράψουν (στο τετράδιό τους) το σχόλιο που θα αναρτούσε ο καθένας από αυτούς στο YouTube για το τραγούδι των συμμαθητών τους από την Αλεξανδρούπολη (εργασία που προβλεπόταν στο αρχικό σενάριο). 2. Να γράψουν τις δικές τους επιθυμίες και φόβους (τις οποίες θα εξέθεταν σε ένα αντίστοιχο βίντεο), ξεκινώντας από τα πέντε ρήματα-ερωτήματα στο βίντεο με τους αλλοδαπούς μαθητές ([«Οι μικροί άλλοι Α»](#) και [«Οι μικροί άλλοι Β»](#)): «θυμώνω όταν...», «στεναχωριέμαι όταν...», «με δυσκολεύει όταν...», «φοβάμαι όταν...», «ονειρεύομαι...». Στόχος εδώ ήταν, μέσα από ευσύνοπτο και λειτουργικό λόγο, να εκφράσουν τις δικές τους ανησυχίες παιδιά ελληνικής καταγωγής (σημειώνω ότι μόνο ένα από τα παιδιά του τμήματος αυτού δεν είναι ελληνικής καταγωγής), για να διαπιστώσουμε πόσο κοντά (ή μακριά) είναι αυτές με τις αντίστοιχες των αλλοδαπών μαθητών καθώς και πώς

⁹ Βλ. ό.π. τον υποφάκελο tek_3.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

συνομιλούν τα κείμενά τους με το αρχικό βίντεο αλλά και με όσα μελετήσαμε στην προηγούμενη θεματική ενότητα, τα «Πορτρέτα εφήβων».

Η εξέταση των εργασιών αυτών κατέδειξε ότι τα παιδιά είναι ευαισθητοποιημένα στα ζητήματα που εξετάσαμε, έχουν καλλιεργήσει τη συναισθηματική τους νοημοσύνη και προσδοκούν ένα καλύτερο αύριο για όλους μέσα στις συνθήκες της ανασφάλειας που όλοι βιώνουμε¹⁰.

Γ' φάση (Μετά την ανάγνωση) (2 διδακτικές ώρες)

Καθώς το τρίμηνο έφτανε στο τέλος του και θα ήθελα να έχω ακόμη ένα δείγμα γραφής των μαθητών στη διάθεσή μου πριν από την τελική τους αξιολόγηση, θεώρησα σκόπιμο το δίωρο να αφιερωθεί σε δραστηριότητα δημιουργικής γραφής, εφαρμόζοντας την «άλλη εκδοχή» που πρότεινε η Τολυμένου με μια μικρή προσαρμογή¹¹.

Η πρόταση της Τολυμένου στην ενότητα «Άλλες εκδοχές» του αρχικού σεναρίου ήταν:

Το θέμα του «ζένου» θα μπορούσε να παρουσιαστεί σε ένα σενάριο που θα στηρίζεται σε ένα – υποτιθέμενο ή και όχι - γενεαλογικό δέντρο μιας οικογένειας. Οι παππούδες φθάνουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες και αντιμετωπίζονται ως «ζένοι» από τους ντόπιους. Τα παιδιά τους χρόνια αργότερα (δεκαετίες 1950, 1960) γίνονται μετανάστες κι επομένως «ζένοι» για τη χώρα που μεταναστεύουν. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα χρόνια μετά (δεκαετίες 1990, 2000)

¹⁰ Βλ. τον υποφάκελο tek_4.

¹¹ Το σενάριο της Μ. Τολυμένου προέβλεπε για την τρίτη φάση τα εξής: «Στην τρίτη φάση ζητάμε από τους μαθητές να δημιουργήσουν και να παρουσιάσουν ένα ηλεκτρονικό λεύκωμα με υλικό που θα συγκεντρώσουν οι ίδιοι γύρω από το θέμα με το οποίο ασχολήθηκαν και να το εκδώσουν ηλεκτρονικά στο <http://issuu.com/home>. Με αυτήν τη δραστηριότητα συγκεντρώνουν και παρουσιάζουν συνολικά και την άποψή τους για το θέμα τους. Τους ζητάμε να συγκεντρώσουν το υλικό τους είτε από τις ιστοσελίδες με τις οποίες εργάστηκαν, είτε με αναζήτηση που θα κάνουν στο YouTube, είτε στο Google ως μηχανή αναζήτησης. Καθώς τα αποτελέσματα που θα έχουν να αξιολογήσουν σίγουρα θα είναι πολλά, παρεμβαίνουμε και συζητάμε μαζί τους τις πιθανές επιλογές τους, επισημαίνοντας με τεκμηρίωση τυχόν παραλείψεις ή αστοχίες στην αξιολόγηση του υλικού».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

συγκατοικούν με αλλοεθνείς μετανάστες και πρόσφυγες και οι ρόλοι του «ξένου» αλλάζουν. Η οικογένεια επίσης στα χρόνια της γερμανικής κατοχής ζει από κοντά το δράμα της εβραϊκής κοινότητας της πόλης μέσα από τους γείτονες της. Δίνεται έτσι μια επιπλέον διάσταση στην έννοια του «ξένου». Στόχος είναι να φανεί ότι όλοι μπορεί να βρεθούμε στη θέση του «ξένου», ανάλογα τις περιστάσεις και τις κοινωνικές συνθήκες.

Η εφαρμογή της στην τάξη μας έγινε ως εξής:

Οι μαθητές κάθισαν με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους (των τριών ή τεσσάρων ατόμων) στις θέσεις εργασίας τους στην αίθουσα διδασκαλίας. Ζωγράφισα στον διαδραστικό πίνακα ένα ενδεικτικό γενεαλογικό δέντρο και εξήγησα ποια δραστηριότητα θα υλοποιούσαμε μέσα στο δίωρο. Στη συνέχεια, προβλήθηκε στον διαδραστικό πίνακα σύντομο βίντεο από το YouTube με εικόνες από [την καταστροφή της Σμύρνης και τη Μεγάλη Έξοδο](#) του μικρασιατικού Ελληνισμού αλλά και ένα βίντεο με λαϊκό τραγούδι της δεκαετίας του '60 με τίτλο [«Στις φάμπρικες της Γερμανίας»](#), ερμηνευμένο από τον Στέλιο Καζαντζίδη. Το τραγούδι αυτό απέχει αρκετά από τις προσλαμβάνουσες των μαθητών, τους ενημέρωσα όμως ότι τέτοια τραγούδια συγκινούσαν κατά τη δεκαετία του '60 τους Έλληνες μετανάστες αλλά και τους οικείους τους που είχαν μείνει πίσω (ότι κάποια τέτοια τραγούδια θα άκουγε ενδεχομένως και ο Κώστας από το απόσπασμα του Δ. Χατζή). Κατόπιν, διανεμήθηκε το [φύλλο εργασίας 5](#) σε καθένα από τα παιδιά και τους ανατέθηκαν οι εργασίες που αναφέρονται σε αυτό.

Οι μαθητές ανταποκρίθηκαν με ζήλο και ενθουσιασμό στη συγγραφή των κεφαλαίων αυτής της ιστορίας μέσα στην τάξη. Μάλιστα, κάποια παιδιά ζήτησαν να τη συνεχίσουν στο σπίτι τους.

Κάθε ομάδα παρέδωσε στο τέλος αυτού του δίωρου μια ιστορία σε τόσα μέρη όσα ήταν και τα μέλη της. Η καθεμιά είχε επίσης σχεδιάσει το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειας στην οποία αναφέρονταν οι ιστορίες. Το επώνυμο της οικογένειας και τα ονόματα των μελών της τα επέλεξαν οι ίδιοι οι μαθητές, όπως επέλεξαν και

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ποιου μέλους την ιστορία θα εξιστορούσε ο καθένας. Επομένως, κάθε μέλος έγραψε ένα κεφάλαιο από την ιστορία αυτής της οικογένειας, φροντίζοντας να έχουν συμφωνήσει από πριν για τον τύπο του αφηγητή και για τον χρόνο της ιστορίας.

Οι ιστορίες ήταν ενδιαφέρουσες και αποτέλεσαν στοιχείο καθοριστικό για την αξιολόγηση κάθε μαθητή, ενώ, παράλληλα, με βοήθησαν να διαπιστώσω ότι αρκετοί στόχοι του σεναρίου, αναφορικά με τις στάσεις ζωής, τις γνώσεις για τη λογοτεχνία και τους νέους γραμματισμούς, είχαν σε μεγάλο βαθμό επιτευχθεί¹².

---

¹² Βλ. ό.π. τον tek_5.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Κοινό)

«Η πρώτη συζήτηση για την έννοια του ‘ξένου’, του ‘διαφορετικού’»

- ✓ Ας συζητήσουμε, καταρχάς, τι σημαίνει για σας «ξένος» και τι «διαφορετικός».

Οι απαντήσεις σας θα καταγράφονται στον πίνακα. Μπορείτε κι εσείς να κρατάτε τις δικές σας σημειώσεις στο τετράδιό σας ή σε ένα έγγραφο που θα δημιουργήσετε στον υπολογιστή που θα εργαστείτε.

- ✓ Ας δούμε τώρα πώς ορίζει το [Λεξικό](#) τις έννοιες αυτές και ας προσπαθήσουμε να αντιστοιχίσουμε τους ορισμούς με τις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν.
- ✓ Να υποθέσεις ότι πρόκειται να συμμετάσχεις στο αφιέρωμα που ετοιμάζει το σχολείο για τη μέρα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Δικαιωμάτων του Μετανάστη στις 18 Δεκεμβρίου. Η δική σου δραστηριότητα αρχικά είναι να προβληματιστείς για τις περιπτώσεις του ξένου, του διαφορετικού που αναγνωρίζεις στις παρακάτω φωτογραφίες και να βάλεις μία λεζάντα κι ένα μικρό σχόλιο στην καθεμία που να αποδίδουν τον προβληματισμό σου.

Εικόνα 1: ..... Εικόνα 2: ..... Εικόνα 3: .....

.....
.....

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Εικόνα 4: .....

.....
.....

Εικόνα 5: .....

.....
.....

Εικόνα 6:.....

.....
.....

Εικόνα 7: .....

.....
.....

Εικόνα 8: .....

.....
.....

Εικόνα 9: .....

.....
.....

- Ας συζητήσουμε για τις λεζάντες των συμμαθητών μας και ας επιλέξουμε ποιες από αυτές θα μπορούσαμε να αξιοποιήσουμε στην προαναφερθείσα εκδήλωση.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Όπως γνωρίζετε ^[1], στο σχολείο πρόκειται να γίνουν εκδηλώσεις για την Παγκόσμια Μέρα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τα Δικαιώματα των μεταναστών - 10 Δεκεμβρίου και 18 Δεκεμβρίου αντίστοιχα. Καταρχάς, θα ασχοληθούμε με το **θέμα των Ελλήνων μεταναστών**, όπως παρουσιάζεται μέσα από λογοτεχνικά κείμενα. Τα αποτελέσματα των εργασιών σας θα παρουσιαστούν αρχικά στο τμήμα σας και στη συνέχεια σε όλο το σχολείο κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων.

- ❖ Στο δημοτικό τραγούδι «[Θέλω να πα στην ξενιτιά](#)» ο ξενιτεμένος αναφέρεται στους καημούς και τα βάσανα που αντιμετωπίζει στην ξενιτιά.
  - ✓ Ας τον φανταστούμε να μιλάει σε ένα δημοσιογράφο της εποχής του για τη ζωή του στον τόπο που ζει, για την αντιμετώπιση που έχει από τους ντόπιους. Τι λέει;
  - Πριν αποφασίσετε με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σας για το περιεχόμενο της **συνέντευξης** αυτής, θα μπορούσατε να πάρετε κάποιες ιδέες και από τα τραγούδια που μπορείτε να ακούσετε σχετικά με τους ξενιτεμένους, καθώς κάποια από τα πρόσωπα στα βίντεο θα μπορούσαν να είναι ο ξενιτεμένος του κειμένου μας.
  - <http://www.youtube.com/watch?v=5rxSGeJ094o&feature=related>
  - <http://www.youtube.com/watch?v=7HjrqXCTsUY&feature=related>
  - <http://www.youtube.com/watch?v=CaW79CcoZTs>

[1] Διατήρησα αυτήν την παράμετρο των φύλλων εργασίας του αρχικού σεναρίου, μολονότι είχαν ήδη περάσει η 10η και η 18η Δεκεμβρίου, ώστε οι δραστηριότητες που θα ακολουθούσαν να είναι ενταγμένες σε συγκεκριμένο πλαίσιο, όπως πολύ εύστοχα προέβλεπε για το σύνολο των δραστηριοτήτων το αρχικό σενάριο.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- ❖ Ας ακούσουμε κι άλλον έναν ξενιτεμένο Έλληνα να μιλά, τον ήρωα στο απόσπασμα από «Το διπλό βιβλίο» του Δημήτρη Χατζή με τον τίτλο «[Ο Κάσπαρ Χάουζερ στην έρημη χώρα](#)», τον Κώστα, που ζει κι εργάζεται στη Γερμανία της δεκαετίας του 1960. Κι ας παρατηρήσουμε πώς ο Κώστας συνομιλεί με τον ήρωα του Βηλαρά, το «[ξενιτεμένο πουλί](#)», πόσο ο ένας συμπληρώνει τον άλλο. Μερικές φορές μοιάζει σαν να πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο που μιλά και στα δύο κείμενα για τη ζωή του στον ξένο τόπο.
  - ✓ Μπορείτε, καταρχάς, να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα για να φανεί η «συνομιλία» τους:

Οι ερωτήσεις του ξενιτεμένου πουλιού	Οι απαντήσεις του Κώστα

- ✓ Απεικονίστε τη ζωή στην ξενιτιά σε ένα [συννεφώλεξο](#) με λέξεις που θα καταγράψετε από το «Πουλάκι» του Βηλαρά.

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

- ❖ Οι στερήσεις και οι πίκρες των ξενιτεμένων εκφράζονται με διάφορους τρόπους (αφηγηματικές τεχνικές, είδος αφηγητή, σχήματα λόγου, ύφος, γλώσσα) στα λογοτεχνικά κείμενα. Ποιους όμως χρησιμοποιεί κάθε δημιουργός; Δημιουργήστε **μία παρουσίαση** - με το λογισμικό παρουσιάσεων- όπου θα αναφέρετε αυτούς τους διαφορετικούς τρόπους με αναφορές στα αντίστοιχα σημεία των κειμένων. Πώς λειτουργεί ο κάθε τρόπος; Λάβετε υπόψη σας και τις παρακάτω ερωτήσεις:

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- ✓ Παρατηρήστε ιδιαίτερος στο δημοτικό τραγούδι «[Θέλω να πα στην ξενιτιά](#)» πώς παρουσιάζονται όλα όσα έχει ανάγκη ο ξενιτεμένος, όλα όσα στερείται στην ξενιτιά, όσα έχει ανάγκη τη στιγμή του θανάτου του. Επίσης, προσέξτε ότι εδώ δεν ακούγεται μόνο η φωνή ενός προσώπου· ποιες φωνές εναλλάσσονται; Τι προσθέτει η εναλλαγή αυτή;
- ✓ Στο «[Πουλάκι](#)» προσέξτε πώς αποδίδεται η αγωνία που νιώθει ο ξενιτεμένος αφηγητής και η επίγνωση της δύσκολης ζωής του.
- ✓ Και στο [κείμενο του Χατζή](#) πώς εκφράζεται η πικρία, η απογοήτευση, η ήττα που τελικά βίωσε ο ξενιτεμένος στη Γερμανία;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

❖ Ο κ. Μ. στο διήγημα του Καλούτσα, ενόσω ταξιδεύει, κάνει διάφορες σκέψεις για τους νέους κατοίκους της πόλης του, τους πρόσφυγες, και τα μέρη που ζουν. Τα προβλήματά τους δεν του είναι άγνωστα εξάλλου, όπως και σε πολλούς άλλους ντόπιους, που αντιμετώπιζαν στο παρελθόν οικονομικά προβλήματα.

- ✓ Μπορούμε να τον φανταστούμε να περνά μια μέρα έξω «από την υπόγεια, πατωμένη κάμαρη» που έμενε κάποτε και να βλέπει ότι εκεί κατοικούν κάποιοι πρόσφυγες. Τι συζητά μαζί τους; Αποτυπώστε τη συνάντησή τους και τη συζήτηση που κάνουν με τη βοήθεια ενός προγράμματος κόμικ. Αν θέλετε, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τον παρακάτω πίνακα:

Γίνετε σεναριογράφοι!

Ο κ. Μ. συναντά έξω από «μια υπόγεια, πατωμένη κάμαρη» που κάποτε ζούσε σε αυτή τον τωρινό της κάτοικο, ένα μετανάστη. Συζητούν. Τι λένε;

Φτιάξτε την ιστορία, ώστε να δημιουργήσετε στη συνέχεια ένα κόμικ με το πρόγραμμα Τοοπδοο. Πολύ βοηθητικό θα είναι να συμπληρώσετε πρώτα τον παρακάτω πίνακα.

	1 ^ο καρτέ	2 ^ο καρτέ	3 ^ο καρτέ
Χώρος / Χρόνος			
Πρόσωπα			
Κατάσταση			
Διάλογοι			

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

**ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ**
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

--	--	--	--

	4^ο καρτέ	5^ο καρτέ	6^ο καρτέ
Χώρας / Χρόνος			
Πρόσωπα			
Κατάσταση			
Διάλογοι			

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

- Ας ακούσουμε τους συμμαθητές σας από την Αλεξανδρούπολη να προβληματίζονται και να δημιουργούν:

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=TQpH4D7LsQE#!

- ✓ Γράψτε τους ως σχόλιο στην ανάρτησή τους τις απόψεις σας για τα θέματα που θίγει το τραγούδι τους και που προσεγγίσατε κι εσείς μέσα από τα λογοτεχνικά σας κείμενα.

- Ας παρακολουθήσουμε τώρα κάποιους αλλοδαπούς συμμαθητές σας να εκφράζουν τα όνειρα, τους φόβους και τις ανησυχίες τους.

- <http://www.youtube.com/watch?v=iDrYNsV0ROg>
- <http://www.youtube.com/watch?v=I5nhoF4HN48>

- ✓ Συμφωνείτε μαζί τους; Να γράψει ο καθένας/καθεμία από εσάς πέντε σύντομες προτάσεις-απαντήσεις σε όσα είπαν, οι οποίες θα ξεκινούν με τα ίδια ρήματα που χρησιμοποίησαν οι αλλοδαποί συμμαθητές σας: θυμώνω, όταν...,

- στεναχωριέμαι, όταν...,
- με δυσκολεύει, όταν...,
- φοβάμαι, όταν...,
- ονειρεύομαι...

- ❖ Η ενασχόλησή σας με τους **αλλοεθνείς μετανάστες** στη χώρα μας μπορεί να ολοκληρωθεί με ένα ηλεκτρονικό λεύκωμα με φωτογραφίες, τραγούδια, βίντεο, ποιήματα, αποσπάσματα από ταινίες, που να αναφέρονται όμως στα παιδιά – μετανάστες που ζουν κι εργάζονται στη χώρα μας. Στη συνέχεια

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

μπορείτε να προχωρήσετε στην ηλεκτρονική έκδοση του λευκώματός σας στο

<http://issuu.com/home>.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 5

ΑΣ ΓΡΑΨΟΥΜΕ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ...

Να φανταστείτε ότι ήρωες της ιστορίας σας είναι τα μέλη της οικογένειας Χ.

Οι παππούδες φθάνουν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες μετά τη μικρασιατική καταστροφή και αντιμετωπίζονται ως «ξένοι» από τους ντόπιους. Τα παιδιά τους χρόνια αργότερα (δεκαετίες 1950, 1960) φεύγουν μετανάστες σε μια χώρα της Δυτικής Ευρώπης κι επομένως είναι «ξένοι» για τη χώρα που μεταναστεύουν. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα χρόνια μετά (δεκαετίες 1990, 2000) συγκατοικούν με αλλοεθνείς μετανάστες και πρόσφυγες και οι ρόλοι του «ξένου» αλλάζουν. Η οικογένεια, επίσης, στα χρόνια της γερμανικής Κατοχής ζει από κοντά το δράμα της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης μέσα από τους γείτονες της.

- Να συζητήσετε με την ομάδα σας και να επιλέξετε τον τύπο του αφηγητή της ιστορίας σας.
- Να κατασκευάσετε το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειας αυτής.
- Το κάθε μέλος της ομάδας θα αναλάβει να εξιστορήσει μια συγκεκριμένη περίοδο από την ιστορία της οικογένειας.

Καλή συνεργασία!

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Z. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Η δημιουργός του σεναρίου μεθοδεύει τη διδασκαλία του με διαφορετικό τρόπο από την εφαρμογή που παρουσιάστηκε εδώ, ιδίως στο δεύτερο μέρος του. Στην πρωτότυπη μορφή του, οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες επεξεργάζονται ταυτόχρονα πολλά κείμενα, που αφορούν διαφορετικές εκδοχές του άλλου. Το φύλλο εργασίας για τους αλλοεθνείς μετανάστες στη χώρα μας αποτελείται από επιπλέον δραστηριότητες, τις οποίες παρέλειψα, ενώ υπάρχει και μία πτυχή του θέματος, αυτή που αφορά τον έφηβο «άλλο», με την οποία δεν ασχοληθήκαμε καθόλου στη συγκεκριμένη εφαρμογή. Επίσης, η τρίτη φάση του σεναρίου διαφέρει τελείως στο αρχικό σενάριο της Τολυμένου, στο οποίο δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. Για τη φάση αυτή επέλεξα τη συγγραφή κειμένων δημιουργικής γραφής από τους μαθητές, όπως πρότεινε η Τολυμένου στις «Άλλες εκδοχές» του δικού της σεναρίου. Ας σημειώσω, τέλος, ότι το αρχικό σενάριο απαιτεί πολλές ώρες εργασίας στο εργαστήριο πληροφορικής. Παραμετροποίησα το σενάριο στα δεδομένα της τάξης μου, εξηγώντας αναλυτικά τις επιλογές μου στην ενότητα σχετικά με την πορεία διδασκαλίας. Όποιος επιθυμεί να έχει σαφέστερη εικόνα του αρχικού σεναρίου (και να το παραμετροποιήσει στα δεδομένα της δικής του τάξης) μπορεί να ανατρέξει στη βάση δεδομένων του Κ.Ε.Γ.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το σενάριο περιέχει πλήθος δραστηριοτήτων, που δύσκολα μπορούν να χωρέσουν σε δώδεκα ώρες διδασκαλίας, ιδίως αν οι μαθητές δεν έχουν εξοικειωθεί με τον συνεργατικό χώρο του Wiki ή του Moodle, ή με τα εργαλεία που προτείνονται (Wordle, πρόγραμμα δημιουργίας κόμικ). Επίσης, δεν είναι πάντα εφικτό να προμηθευτούν οι μαθητές εξωσχολικά βιβλία, για αυτό και στη συγκεκριμένη εφαρμογή δεν αξιοποιήθηκε το σχετικό υλικό.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ακριτίδου, Μ. & Σ. Νικολαΐδου. 2010. Οι ΤΠΕ στο μάθημα της Λογοτεχνίας. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*, 125-146. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ.

Αμπατζοπούλου, Φρ. 1995. *Η λογοτεχνία ως μαρτυρία*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Αμπατζοπούλου, Φρ. 1998. *Ο άλλος εν διωγμό*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Πασχαλίδης, Γρ. [2000] 2004. Γενικές αρχές του προγράμματος. Στο *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο ..... Μια νέα πρόταση διδασκαλίας*, επιμ. Β. Αποστολίδου, Β. Καπλάνη & Ε. Χοντολίδου, 21-35. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

Πασχαλίδης, Γρ. [2000] 2004. Κόμικς. Στο *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο ..... Μια νέα πρόταση διδασκαλίας*, επιμ. Β. Αποστολίδου, Β. Καπλάνη & Ε. Χοντολίδου, 169-174. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.